

Kriminaliteta in deviantnost

Pozitivno sankcionirana deviantnost, negativno sankcionirana deviantnost.

Deviantnost je kulturno pogojena, kultura pa se spreminja skozi čas in se razlikuje od družbe do družbe. Deviantnost lahko opredelimo v odnosu do nekega posameznega standarda, vendar nobeni standardi niso stalni ali absolutni.

Kriminaliteta vključuje tiste dejavnosti, ki kršijo zakon neke države in se kaznujejo po službeni dolžnosti.

Delikvenca vključuje vsa tista dejanja, ki so kriminalna ali jih imamo za antisocialna in jih izvršijo mladi ljudje.

Fiziološke teorije ugotavljajo, da imajo deviantne osebe neko napako ali patologijo; rojene so z neko poškodbo ali pa jo razvijejo skozi življenje.

Psihološke teorije ugotavljajo, da je bolan posameznikov razum; neka čustvena motnja v njihovi preteklosti jih je naredila čustveno neuravnovešene.

7.1. FIZIOLOŠKE IN PSIHOLOŠKE TEORIJE DEVIANTNOSTI

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Zagovorniki fizioloških teorij pravijo, da so nekateri posamezniki bolj nagnjeni k deviantnosti kot drugi zaradi genetskega zapisa. Genetsko podedovane značilnosti neposredno povzročajo ali vnaprej določajo deviantnost.

Mezomorf: čokat, okrogel posameznik, ki je po naravi bolj agresiven od ostalih.

Kromosomska nenormalnost: natančno določen genski vzrok za kriminalnost.

Kritike fizioloških teorij: deviantnost lahko razložimo tudi na druge načine in ne samo skozi biologijo.

PSIHOLOŠKE TEORIJE

Pojmujejo bolezen deviantne osebe in nenormalnost duhovno. Sklepajo, da obstaja povezava med genetsko pogojenimi osebnostnimi značilnostmi in kriminalnim vedenjem.

Kronični povratniki: povratniki, ki konstantno kršijo zakon.

Kritike psiholoških teorij: zanemarja družbene in kulturne dejavnike, metodologija mnogih raziskovanj je sporna (kaj konstituira duševno zdravje in kako meriti osebnostne značilnosti), mnogi sociologi zavračajo prvenstveno vlogo, pripisano izkustvu iz otroštva.

7.2. POGLEDI DEVIANTNOSTI

DEVIANTNOST - FUNKCIONALISTIČNI POGLED

FUNKCIJE DEVIANTNOSTI

Izvor deviantnosti je v naravi družbe in ni fiziološki ali psihološki. Deviantnost je nujen del vseh družb in ima pozitiven vpliv na družbene sisteme. Za zatiranje deviantnosti je potrebno imeti mehanizme družbenega nadzora.

Emile Durkheim: kriminaliteta je neizogiben in normalen pojav družbenega življenja in je navzoča v vseh tipih družbe (vsi pripadniki ne morajo biti enako predani kolektivnim občutkom).

Zločin je disfunkcionalen, ko je njegova stopnja nenavadno visoka ali nizka.

Albert K. Cohen analizira dve možni funkciji deviantnosti: varnostni ventil (neškodljiv izraz zadovoljstva; »prostitutke«) in svarilni mehanizem (kaže, da neki del družbe slabo funkcionira).

ROBERT K. MERTON - DRUŽBENA STRUKTURA IN ANOMIJA

Deviantnost izhaja iz običajne funkcionalistične pozicije vrednotnega konsenza, kar pomeni, da vsi člani družbe delijo podobne vrednote. Ker so člani družbe razporejeni na različne položaje v družbeni strukturi, nimajo enakih možnosti za uresničevanje skupnih vrednot. Deviantnost izhaja iz kulture in strukture same družbe. Družbena in kulturna struktura povzročata pritisk v smeri družbeno deviantnega vedenja pri ljudeh, ki so različno razporejeni v tej strukturi.

Pet možnih načinov kako uspeti (odziv članov ameriške družbe na njihov največji cilj: uspeh):

- konformnost (pripadniki družbe se prilagodijo ciljem, to je uspeti, in normativnim sredstvom za doseganje teh ciljev),
- inovacija (zavračajo normativna sredstva za doseganje uspeha in se naslanjajo na deviantna sredstva, zlasti na kriminaliteto),
- ritualizem (odstopajo do splošnih ciljev, to je uspeti, ker so nezmožni inovacij in so v službah, ki jim dajejo malo možnosti za napredovanje, je njihova edina rešitev, da zmanjšajo ali zavržejo svoje cilje uspeha),
- umik (najman pogost in ga izvajajo psihotiki izobčenci, potepuhi, narkomani, pijanci, ki so močno ponotranjili kulturne cilje in institucionalna sredstva, kljub temu pa niso zmožni uspeti, saj so poraženi in vdani v svoj neuspeh),
- upor (zavračajo cilje uspeha in institucionalna sredstva, želijo ustvariti novo družbo).

Kritike Mertona: zanemarja odnose moči v družbi kot celoti, znotraj katere se pojavljata deviantnost in konformnost.

STRUKTURALNE IN SUBKULTURNE TEORIJE DEVIANTNOSTI

Strukturalne teorije pojasnjujejo deviantnost s položajem posameznikov ali skupin v družbeni strukturi.

Subkulturene teorije pojasnjujejo deviantnost s subkulturo družbene skupine. Nekatere skupine razvijajo norme in vrednote, ki se v veliki meri razlikujejo od tistih, ki jih imajo drugi pripadniki družbe.

ALBERT K. COHEN - DELIKVENTNA SUBKULTURA

Kulturna deprivacija pojasnjuje pomanjkanje uspeha med pripadniki nižjega delavskega razreda. Fantje iz nižjega razreda, ki so obtičali na dnu stratifikacijskega razreda trpijo za statusno frustracijo (nezadovoljni so s svojim nizkim položajem v družbi). Izražajo jo tako, da zavračajo cilje, ki jih večinska kultura opredeljuje kot uspeh. Posledica je delikventna subkultura (alternativne norme in vrednote, kolektiv rešitev skupnih problemov mladoletnikov iz delavskega razreda).

Kritike Cohena: selektivna uporaba ideje o subkulturi nižjega razreda. Subkulturo uporablja za pojasnitev neuspeha pri mladih iz nižjega delavskega razreda skupaj s pojmom kulturne deprivacije, ne uporablja pa je za pojasnitev delikventnosti.

RICHARD A. CLOWARD IN LLOYD E. OHLIN - DELIKVENCA IN PRILOŽNOST

Obstaja večji pritisk na pripadnike delavskega razreda k deviantnosti, saj imajo manj možnosti uspeti z legitimnimi sredstvi.

Merton je deviantnost pojasnjeval v smislu strukture legitimnih priložnosti, ni pa preučil strukture nelegitimnih priložnosti. Prav tako, kot se spreminjajo priložnosti biti uspešen z legitimnimi sredstvi, se spreminjajo tudi priložnosti za uspeh z nelegitimnimi sredstvi.

Trije možni odzivi na tak položaj: kriminalna subkultura (pojavlja se na območjih, kjer je organiziran kriminal med odraslimi in so mladi izpostavljeni veččinam in deviantnim vrednotam, če uspešno nastopajo z vidika teh vrednot, imajo priložnost da se povzpnejo po hierarhiji profesionalnega kriminala, ki prinaša finančne koristi), konfliktna subkultura (pojavlja se na območjih, kjer imajo mladoletniki malo možnosti za dostop do struktur neligitimnih priložnosti - nasilje tolpa, ki služi za sproščanje jeze ter kot sredstvo za pridobivanje ugleda z vidika vrednot te subkulture), subkultura umika (protizakonito uživanje drog, ker niso uspeli tako v legitimnih kakor v nelegitimnih strukturah, zato se kot neuspešni kriminalci ali člani tolpa umikajo in zbežijo v subkulture umika).

Kritike Clowarda in Ohlina: ni vsak predan cilju uspeha (hipiji).

WALTER B. MILLER - SUBKULTURA NIŽJEGA RAZREDA

Deviantna subkultura ne izvira iz nezmožnosti pripadnikov nižjih družbenih slojev, da dosežejo uspeh. Kriminaliteto pojasnjuje v smislu obstoja značilne subkulture nižjega razreda. Osrednje težnje so glavna področja zanimanja in delovanja, ki vključujejo čvrstost (težnja za moškostjo), prebrisanost (zmožnost izigravanja, prelisičenja,...) in razburljivost (iskanje vznemirjenja kot čustvene spodbude).

Delikvenca je preprosto izražanje osrednjih teženj subkulture nižjega razreda na nekoliko pretiran način.

DAVID MATZA - DELIKVENTNOST IN NEODLOČENOST

Moški delikventi niso v nasprotju z družbenimi normami in vrednotami. Dejansko v precejšnji meri upoštevajo iste norme in vrednote kot drugi pripadniki družbe. Družba na njih večinoma močno moralno vpliva in jih odvrta od delikventnega delovanja.

Da delikventi sprejmejo deviantnost uporabijo tehnike nevtralizacije, ki jih začasno osvobodijo družbenega prijema:

- zanikanje odgovornosti (delikventi odrinejo odgovornost od sebe tako, da okrivijo svoje starše ali okolje),
- zanikanje škode (trdijo, da vožnja z ukradenim avtom ne more nikomur škodovati, da je to samo nagajivost in so si avto samo sposodili),
- zanikanje, da je bilo dejanje v bistvu napačno (napad na homoseksualca prikažejo kot obliko grobe pravice),
- obsodba tistih, ki uveljavljajo pravila (policijo obravnavajo kot korumpirano, učitelje pa kot nepravičnejše in hinavske),
- poziv k večji lojalnosti (trdijo, da ne kršijo zakona zaradi svojega interesa, temveč, da pomagajo družini in prijateljem).

Konča odločitev, da mladostniki prestopijo mejo je, ko doživijo občutek fatalizma (občutek nemoči). Da premagajo ta občutek, morajo ukrepati tako, da se bodo stvari uresničile in da se bo ponovno vzpostavil občutek humanizma.

Kritike Matza: delikventi ne govorijo resnice

DEVIANTNOST - INTERAKCIONISTIČNI POGLED

Osredotoči se na interakcijo med deviantnimi osebami in tistimi, ki jih opredeljujejo kot deviantne. Proučuje, kako in zakaj so posamezniki in skupine označeni kot deviantni.

Interakcionistični pristop poudarja pomembnost pomenov, ki jih različni akterji vnašajo in razvijajo znotraj interakcijske situacije. Poudarjajo pomembnost dejavnikov znotraj posameznika. Posamezniki se ne odzivajo pasivno na zunanje sile: pred odločitvijo, kako se odzvati, dogodkom pripišejo pomene.

HOWARD S. BECKER - TEORIJA ETIKETIRANJA

Neko dejanje postane deviantno takrat, ko ga drugi kot takega zaznavajo in označijo. Tisti, ki imajo moč, da nalepijo etiketo, jih etiketirajo kot take. Etiketa je glavni status, ki vpliva na vse druge položaje, ki jih ima posameznik. Ko posameznik začne delovati v skladu z etiketo povzroči samoizpolnjujočo prerokbo.

Etiketa deviantnosti lahko vodi v nadaljnjo deviantnost in lahko celo spremeni posameznikovo pojmovanje svojega jaza tako, da ima že od začetka samega sebe za deviantno osebo.

Pomembni so tudi subjektivni pomeni, ki so pripisani izkušnjam. Posameznik v interakciji z drugimi interpretira fizične izkušnje, ki so posledica jemanja drog.

EDWIN M. LEMERT - ODZIV DRUŽBE - VZROK DEVIANTNOSTI

Bistvenega pomena je odziv družbe, saj je glavni vzrok deviantnosti.

Primarna deviantnost so deviantna dejanja preden so javno etiketirana.

Sekundarna deviantnost je odgovor posameznika ali skupine na odziv družbe. Trdi, da se morajo raziskave deviantnosti osredotočiti na sekundarno deviantnost, ki ima glavne posledice za posameznikov koncept jaza, za status v skupnosti in za prihodnja dejanja.

ERVING GOFFMAN - DEVIANTNOST IN INSTITUCIJA

Ob prihodu v institucijo se začne vrsta ponižanj. Proces ponižanja odvzame gojencem različne opore, ki so jim pomagale ohranjati nekdanje koncepte lastnega jaza. Namen takšnih standardiziranih procesov je prekinitve individualnosti in opredelitev gojenca kot pripadnika uniformirane množice. Ko je faza prihoda končana se začne proces ponižujočih doživljajev.

DEVIANTNOST IN INTERAKCIONISTIČNI POGLED - KRITIKA IN OCENA

V prvi vrsti kritike izpodbijajo interakcionistično definicijo deviantnosti. Druga kritika interakcionizma je, da mu ni uspelo pojasniti, zakaj posamezniki sploh storijo deviantna dejanja. Tretja pomembnejša kritika je ta, da je

preveč determinističen, ker predpostavlja, da ko je oseba enkrat etiketirana, se bo njena deviantnost neizogibno poslabšala. Zadnja pomembna kritika je, da niso uspeli pojasniti, zakaj naj bi bili nekateri ljudje etiketirani bolj kot drugi in zakaj se nekatera delovanja protizakonita, druga pa ne.

DEVIANTNOST - FENOMENOLOŠKI POGLED

AARON V. CICOUREL - POGAJANJE ZA PRAVICO

Poudarja pomembnost načina, kako je zakon izvajan, pomembnost etiketiranja in raziskovanje subjektivnega stanja.

Odkrije tesno povezanost med družbenim razredom in delikventnostjo. Mnogi mladoletniki, ki so bili obsojeni zaradi kaznivih dejanj, so imeli očete, ki so bili fizični delavci. Na lestvici poklicev, ki je razdeljena na 7 rezredov je ugotovil, da je bila 1/3 delikventov in razreda sedem.

Delikventi so proizvod predstavnikov družbenega nadzora. Določeni posamezniki so izbrani, obdelani in etiketirani kot deviantni. Pravica je posledica dogovarjanja v interakcijskem procesu. Ustvarjanje delikventov je odvisno od načina, kako so organizirane policija in službe za mladoletnike, od politike in pritiskov, ki jih nad njimi izvajajo lokalna občila in politiki.

TRADICIONALNI MARKSISTIČNI POGLEDI NA DEVIANTNOST

Moč imajo v veliki meri tisti, ki posedujejo in nadzirajo proizvodna sredstva. Kapitalistični ekonomski sistem generira kriminaliteto.

DEVIANTNOST - NEOMARKSISTIČNI POGLEDI

Za družbo so značilne skupine, med katerimi obstaja tekmovanje in konflikti v interesih. Kritični so do obstoječih kapitalističnih družb in se ukvarjajo z neenako porazdelitvijo moči in premoženja v teh družbah.

IAN TAYLOR, PAUL WALTON, JOCK YOUNG - NOVA KRIMINOLOGIJA

Ključ za razumevanje kriminalitete je v materialnih osnovah družbe. V neenakostih razredov so korenine kriminalitete. Podpirajo korenito preoblikovanje družbe.

Kriminalci se sami odločajo za kršitev zakona.

Popolna družbena teorija deviantnosti preučuje, kako je organizirana družba kot celota, kakor tudi način, kako se posamezniki odločijo storiti kazniva dejanja.

kako sta v družbi porazdeljena premoženje in moč

okolščine v katerih je bilo storjeno deviantno dejanje

upoštevati je treba samo deviantno dejanje

na kakšen način in zaradi kakšnih razlogov drugi pripadniki družbe reagirajo na deviantnost

odziv je treba pojasniti z vidika družbene strukture (kdo ima moč, kaj je bolj resno deviantno dejanje)

etiketiranje (raziskati je treba učinke etiket deviantnosti)

treba je razskovati odnos med temi različnimi vidiki deviantnosti, tako da se zlijejo skupaj v popolno teorijo

LEVIČARSKI REALIZEM

Aetiološka kriza: kriza pojasnjevanja.

Zanikajo pomembnost uličnih kaznivih dejanj, zanikajo, da so določeni tipi kriminalitete bolj značilni za etnične manjšine, domnevajo, da uradna statistika o povečanju kriminalitete odraža dejansko spremembo.

RAZLAGA KRIMINALITETE

Kriminaliteta ima korenine v družbenih okoliščinah in je tesno povezana z deprivacijo.

Prikrajšanost bo vodila v kriminaliteto samo tam, kjer je doživljena kot relativna deprivacija (prikrajšanost v primerjavi z drugimi podobnimi skupinami). Subkultura je kolektivna rešitev za probleme skupine. Marginalne skupine so tiste, ki nimajo organizacije, ki bi predstavljala njihove interese v političnem življenju.